

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวใน กรุงเทพมหานคร ในบทนี้ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยอนุบาลในกรุงเทพมหานครของครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยอนุบาลในกรุงเทพมหานครของครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในลักษณะกรณีศึกษา (Case study) โดยผู้วิจัยได้เลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากครอบครัวที่มีมารดาคนเดียวทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กวัยอนุบาล ซึ่งเป็นมารดาในครอบครัวที่สูญเสียคู่สมรสโดยการหย่าร้าง แยกกันอยู่และถึงแก่กรรม ซึ่งมีบุตร อายุ 3 - 6 ปีกำลังเรียนในระดับชั้นอนุบาลโรงเรียนวัดทุ่งใหญ่ (นามสมมุติ) เขตกรุงเทพมหานครจำนวน 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชุด สร้างจากกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยอนุบาล ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น คือ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม และแบบวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ใช้ในการบันทึกข้อมูลในการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเกี่ยวกับ ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชน ลักษณะทางกายภาพและสังคมของกรณีศึกษา สิ่งแวดล้อมและที่อยู่อาศัย รวมทั้งบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของมารดากรณีศึกษาและบุคคลที่

เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ในเรื่องพื้นฐานเกี่ยวกับกรณีศึกษา และการหา
เลี้ยงครอบครัว และการดูแลและเลี้ยงดูส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจและ
คุณธรรม สังคมและบุคลิกภาพ และสติปัญญา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสังเกต และการ
สัมภาษณ์มารดา ในช่วงเวลาเย็นหลังเลิกงานและวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
วันละ 1 คน ๆ ละ 1-2 ชั่วโมง เป็นเวลา 16 สัปดาห์ ซึ่งการเก็บข้อมูลมารดา 1 คน ใช้เวลา 6-7
ครั้ง ในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยการนำมาจัดทำดัชนีข้อมูล
เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยใช้เทคนิค การวิเคราะห์ส่วน
ประกอบ (Componental Analysis) และการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) และนำเสนอ
ข้อมูลอย่างละเอียดด้วยวิธีการบรรยาย (Descriptive)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย สรุปเป็น 2 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว

1. การอบรมเลี้ยงดูที่เป็นลักษณะทั่วไป

1.1 การหาเลี้ยงครอบครัว

ลักษณะการหาเลี้ยงครอบครัวมีดังนี้

1) มารดาหาระหาเลี้ยงเองทั้งหมดและส่งเสียสมาชิกคนอื่นใน

ครอบครัวด้วย โดยมารดาหาเลี้ยงเองส่วนใหญ่และมีมารดาเพียงคนเดียวที่มีทรัพย์สินเก่าของสามี

2) มารดาหาระหาเลี้ยงตนเองและบุตร โดยมีสมาชิกอื่นในครอบครัว

เดิมหาระหาในบ้าน

1.2 การเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการเด็กในด้านต่างๆ

1) การพัฒนาด้านร่างกาย

มารดาในทุกครอบครัวให้ความสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาด้าน -

ร่างกาย ทำให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง ลักษณะการเจริญเติบโตของร่างกายด้านส่วนสูง และน้ำหนัก
เหมาะสมกับวัย เด็กได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าเพียงพอกับที่ร่างกายต้องการ เด็กได้รับการฝึก
จากมารดาและโรงเรียนให้ช่วยเหลือและพึ่งตนเองในการ ดูแลรักษาความสะอาดของร่างกาย

ซึ่งแต่ละครอบครัวมีลักษณะการฝึกแตกต่างกัน ปัญหา สุขภาพที่พบในเด็กทุกครอบครัว คือ ปัญหาของสุขภาพปากและฟัน

มารดาให้เด็กออกกำลังกายโดยการเล่น มากกว่าการช่วยงานผู้ใหญ่ การเล่นของเด็กมีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของบ้าน เด็กได้เล่นเป็นกลุ่มกับเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกัน เล่นกับเพื่อนที่อยู่ละแวกเดียวกัน เล่นคนเดียว เล่นกับผู้ใหญ่ เล่นกับของเล่น

ของเล่นเด็ก มาจากของเล่นที่แถมกับขนมถุงกรอบ หรือ ของเล่นราคาถูกที่มารดาหรือญาติพี่น้องซื้อให้ รวมทั้งของเล่นจากเศษวัสดุ มารดาเน้นของเล่นที่มีราคาถูก และหาซื้อได้ง่าย มากกว่าคุณภาพ

2) การพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจและคุณธรรม

เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่และมีความผูกพันกับมารดามากที่สุด รองลงมาคือ ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เช่น ตา ยาย และญาติพี่น้อง ครู ลักษณะการแสดงออกของเด็กต่อบุคคลที่เด็กผูกพัน คือ การเชื่อฟังและทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ การแสดงออกด้วยการพยายามใกล้ชิดขอความมั่นใจในความผูกพันต่อกัน ด้วยการใช้คำพูด และการแสดงออกทางกิริยาท่าทาง

มารดาสอนให้เด็กรู้จักควบคุม อารมณ์ต่าง ๆ โดยการใช้เหตุผล การฝึกให้เด็กได้เผชิญเหตุการณ์ร่วมกับผู้ใหญ่ รวมทั้งการรู้ด้วยวาจาและท่าทาง อารมณ์ต่างๆ ของเด็กเกิดขึ้นอย่างเปิดเผย

มารดาและผู้ใหญ่ในครอบครัว มีการปลูกฝังคุณธรรมให้เด็ก โดยการสอนทางตรง คือ การบอก แนะนำ และส่งเสริม จากประสบการณ์ที่เด็กพบเห็นทั้งพฤติกรรมที่ดี และพฤติกรรมไม่ดีร่วมกับการชมเชยและลงโทษด้วยวิธีต่างๆ และสอนคุณธรรมทางอ้อมโดยใช้สื่อจาก รายการโทรทัศน์ รูปภาพ หรือหนังสือ นอกจากนี้ โรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น คุณธรรมที่เด็กในครอบครัวกรณีศึกษาได้รับการส่งเสริมน้อยที่สุด คือ การเอื้อเฟื้อและแบ่งปัน การช่วยเหลือและมีน้ำใจ

มารดาใช้วิธีควบคุมพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา โดยใช้คำพูดตักเตือน ชมเชย การรู้ ดูและว่า และโดยใช้การตีด้วยมือและไม้ นอกจากนี้พบว่ามารดาในทุกครอบครัวใช้วิธีการเสริมแรงเด็กด้วยคำพูด มากกว่าการวางเงื่อนไขต่อรองกับเด็ก

3) การพัฒนาทางสังคมและบุคลิกภาพ

มารดาให้ความสำคัญกับการฝึกให้เด็กรู้จักแสดงความรักและทักทายผู้ใหญ่ ด้วยการไหว้ และกล่าวคำ " สวัสดี " ส่วนในเรื่อง การแสดงความรักแบบต่างๆและกิริยามารยาทในการเข้าสังคม เด็กได้รับการสั่งสอนจากโรงเรียนมากกว่าที่บ้าน

มารดาสอนให้เด็กใช้วาจาและคำพูดที่สุภาพในการใช้สรรพนามแทนตัวเองและผู้อื่น การใช้คำพูดของเด็กขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่บ้าน การเลียนแบบคำพูดของบุคคลใกล้ชิด และบุคคลที่เด็กสนทนาได้ตอบด้วย

เด็กได้รับการฝึกจากมารดาให้รู้จักช่วยงานเล็กๆน้อยๆเท่าที่กำลังของเด็กทำได้ งานที่เด็กทำมักเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็กมากกว่างานในบ้าน และมารดาในทุกครอบครัวไม่มีการมอบหมายหน้าที่ประจำให้กับเด็ก

เด็กได้รับการสั่งสอนให้รู้จักการประหยัด และการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสม

เด็กเรียนรู้บทบาททางเพศของตน จากการสั่งสอนและการอบรมเลี้ยงดูของมารดา ผู้ใหญ่ใกล้ชิด และการเลียนแบบบุคคลที่เด็กชื่นชอบในโทรทัศน์ นอกจากนี้ เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นและเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองจากเพื่อนและคำสั่งสอนของครูที่โรงเรียน

4) การพัฒนาด้านสติปัญญา

เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆรอบตัวโดยการมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 สถานที่อยู่อาศัยไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ได้แก่ บ้านที่เป็นตึกแถวในซอย และบ้านเช่าที่มีพื้นที่จำกัด หรือบ้านเดี่ยวลักษณะคับแคบไม่มีพื้นที่สำหรับเด็กเล่น หรือทำกิจกรรม เด็กต้องใช้บริเวณถนนทางเดินเป็นสถานที่เล่น

ภายในบ้านของทุกครอบครัวมีอุปกรณ์เครื่องใช้คล้ายกัน เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม เตาหุงต้ม ตู้เสื้อผ้าและชั้นวางของ โต๊ะที่มีตัวพยัญชนะก - ฮ และเก้าอี้เด็ก ส่วนเครื่องใช้ที่แตกต่างกันมีเพียง อุปกรณ์บางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพของมารดา

อุปกรณ์ของเล่นภายในบ้านมารดามีจำนวนน้อย และเป็นของเล่นที่ราคาถูก มีขายตามท้องตลาด หรือของเล่นที่แถมมาจากขนมถุงประเภทต่างๆ ในบางครอบครัวมีของเล่นทันสมัย คือ วิดีโอ เกม และเกมกด ส่วนสื่อและอุปกรณ์ที่ส่งเสริมทักษะทางปัญญาของเด็กแทบจะไม่มี มารดาของเด็กชาย จัดหาหนังสือ สมุดฝึกเขียน สมุดระบายสี ดินสอ สีเทียน ฯลฯ

ภายในบ้านของทุกครอบครัวมีอุปกรณ์เครื่องใช้คล้ายกัน เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม เตาแก๊ส ตู้เสื้อผ้าและชั้นวางของ โต๊ะที่มีตัวพยักขณะ - ยและเก้าอี้เด็ก ส่วนเครื่องใช้ที่แตกต่างกันมีเพียง อุปกรณ์บางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับอาชีพของมารดา

อุปกรณ์ของเล่นภายในบ้านมารดามีจำนวนน้อย และเป็นของเล่นที่ราคาถูก มีขายตามท้องตลาด หรือของเล่นที่แถมมาจากขนมถุงประเภทต่างๆ ในบางครอบครัวมีของเล่นทันสมัย คือ วีดีโอ เกม และเกมกด ส่วนสื่อและอุปกรณ์ที่ส่งเสริมทักษะทางปัญญาของเด็กแทบจะไม่มี มารดาของเด็กชาย จัดหาหนังสือ สมุดฝึกเขียน สมุดระบายสี ดินสอ สีเทียน ฯลฯ

มารดาทุกครอบครัวสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กในด้านการฟัง การพูด โดยการตอบคำถาม สนทนาซักถาม ในเรื่องราว เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน และเล่าเรื่องราวอดีต ให้เด็กรับรู้ด้วยคำพูดที่เด็กสามารถเข้าใจ มารดาส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะทางการอ่าน และการเขียน รวมทั้งการจัดเตรียมอุปกรณ์หรือสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กน้อยมาก สื่อและเทคโนโลยีที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากที่สุดได้แก่ โทรทัศน์ เด็กส่วนใหญ่เลียนแบบการใช้วาจา คำพูด และการกระทำจากการดูโทรทัศน์

2. แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีลักษณะเฉพาะอันเนื่องมาจากการเป็นครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว

2.1 โครงสร้างของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวภายหลังการหย่าร้างหรือสามีถึงแก่กรรม

ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวภายหลังการหย่าร้างหรือสามีถึงแก่กรรมมี 2 แบบ คือ ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่มีมารดาภริยานิติศึกษาและบุตรอยู่ร่วมกับสมาชิกอื่นในครอบครัวเดิมของพ่อแม่ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทย่อยๆ คือ แบบที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวมีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พบในครอบครัวเดิมของมารดาที่สมาชิกในครอบครัวรักใคร่ปรองดองกัน แบบที่มารดาและบุตร ได้กลับมาอยู่กับแม่ซึ่งเป็นครอบครัวเดิม แต่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ มารดาจึงทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตรเองคนเดียว พบในครอบครัวเดิมของมารดาที่พ่อแม่หย่าร้างกัน และครอบครัวที่มารดาแยกมาเช่าบ้านอยู่ตามลำพังกับบุตร หลังจากที่แยกกันกับสามี ซึ่งเป็นครอบครัวเดิมที่พ่อแม่หย่าร้างกัน และอยู่ไกลจากที่ทำงานของมารดาและโรงเรียนของบุตร

2.2 การแบ่งบทบาทในการอบรมเลี้ยงดู

แบบแผนการแบ่งบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูของมารดาภรรยา มี 3 แบบ คือ 1) ครอบครัวที่มารดาอบรมเลี้ยงดูลูก ร่วมกับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายมารดา 2) ครอบครัวที่มารดาอบรมเลี้ยงดูลูกเองและจ้างพี่เลี้ยงดูแลเด็กในช่วงที่มารดาไปทำงานนอกบ้าน 3) ครอบครัวที่มารดาอบรมเลี้ยงดูลูกตามลำพังคนเดียว

2.3 การมีตัวแบบเพศชายทดแทนบิดา

ในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว ซึ่งไม่มีผู้ใหญ่ที่เป็นเพศชาย การมีตัวแบบเพศชายจะขาดหายไป เด็กไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และเลียนแบบถึงบทบาทหน้าที่ต่างๆของผู้ชายในครอบครัว แต่ถ้าเป็นครอบครัวที่มีญาติผู้ใหญ่เป็นเพศชายอยู่ด้วย เด็กสามารถเรียนรู้และเรียนแบบบทบาทหน้าที่ต่างๆของผู้ชายได้

2.4 การพัฒนาความรู้สึกผูกพันรักใคร่ในครอบครัว

ในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว เด็กมีความผูกพันกับมารดามากที่สุด ส่วนในครอบครัวที่มีสมาชิกอื่นในครอบครัว เด็กมักได้รับความรัก เอาใจใส่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ในครอบครัว ทำให้เด็กได้เลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งการแสดงความรักผูกพันต่อบุคคลอื่นด้วย

2.5 การสอนให้เด็กยอมรับ และเข้าใจในสภาพครอบครัว

มารดาที่มีภาระรับผิดชอบต่างๆในครอบครัว มักสั่งสอนให้เด็กรับรู้และเข้าใจในชีวิตความเป็นอยู่ในครอบครัวในเรื่อง การประหยัด โดยสอนให้เด็กรู้จักใช้จ่ายในสิ่งจำเป็นและสิ่งที่เป็นประโยชน์

2.6 การฝึกการช่วยเหลือตนเอง

มารดาที่มีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และสมาชิกในครอบครัว มักเน้นให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองให้เร็วที่สุด ส่วนมารดาที่มีเวลาให้กับเด็ก และมีสมาชิกอื่นในครอบครัวช่วยเลี้ยงดูเด็กด้วย กับมารดาที่ไม่มีเวลาดูแลเด็กและเด็กมีลักษณะ

เรื่องซ้ำ เจื้อยขา มารดามักเลี้ยงดูเด็กโดยการให้ความช่วยเหลือเด็กมากเกินไป และไม่ฝึกให้เด็ก
รู้จักการช่างเหลือตนเอง

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว

1. ปัจจัยที่มีผลทางอ้อมต่อแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่มีผู้ปกครอง คนเดียว

ประสบการณ์ของการอบรมเลี้ยงดูที่มารดาได้รับจากครอบครัวในวัยเด็ก ส่งผล
ต่อบุคลิกภาพ การตัดสินใจเลือกคู่ครอง จนถึงการหย่าร้างของมารดา

2. ปัจจัยที่มีผลโดยตรงต่อแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวที่มีผู้ปกครอง คนเดียว

2.1 ความสัมพันธ์กับครอบครัวเดิม มารดาที่มาจากครอบครัวพ่อแม่ปรองดอง
กัน มักกลับไปอยู่ในครอบครัวเดิมและสมาชิกอื่นในครอบครัวมีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก
ส่วนมารดาที่มาจากครอบครัวพ่อแม่หย่าร้างแตกแยกนั้น มารดาไม่กลับไปอยู่กับครอบครัวเดิม
แต่แยกออกมาเช่าบ้านอยู่ตามลำพังกับบุตร หรืออยู่กับแม่ในลักษณะต่างคนต่างอยู่

2.2 ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของมารดาและครอบครัวเดิมของมารดา
และภาวะความรับผิดชอบของมารดา มารดาที่กลับไปอยู่ในครอบครัวเดิม และครอบครัวมีอาชีพ
ค้าขาย มารดาไม่มีปัญหาในเรื่องภาวะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้เด็กมีอิสระในการ
ใช้จ่ายเงินซื้อสิ่งต่างๆที่ต้องการได้อย่างมีอิสระกว่าครอบครัวที่มารดามีอาชีพรับจ้าง และมารดา
ที่มีอาชีพรับจ้างมีรายได้ประจำแล้วกลับไปอยู่กับครอบครัวเดิมที่มีสมาชิกอื่นช่วยเหลือมีภาระรับ
ผิดชอบเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัวร่วมกับสมาชิกอื่น ถ้าในครอบครัวเดิมไม่มีสมาชิกอื่นช่วย
เหลือ มารดาต้องรับผิดชอบเพียงลำพัง และมารดาที่มีอาชีพรับจ้างที่แยกออกมาอยู่ตามลำพัง
กับบุตร มีภาระรับผิดชอบตนเอง บุตร และส่งเสียครอบครัวเดิมด้วย

2.3 ความสัมพันธ์กับอดีตสามี หรือครอบครัวอดีตสามีก่อนการหย่าร้างหรือ
สามีถึงแก่กรรม และความรับผิดชอบของสามี มารดาที่หย่าร้าง หรือแยกกับสามี ไม่ยอมให้มีการ
ติดต่อขอความช่วยเหลือใดๆ จากสามีหรือครอบครัวสามี แต่มารดาที่สามีถึงแก่กรรมยังคงมี
การติดต่อกับครอบครัวสามี และอาศัยทรัพย์สินของสามีช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ

2.4 บุคลิกภาพของมารดาและบุคลิกภาพของเด็ก บุคลิกภาพของมารดาส่งผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งทำให้เด็กมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน โดยมารดาที่เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว มีความมั่นใจในตนเองสูง เด็กในครอบครัวมีลักษณะที่เจื้อยชา ซื่อาย ไม่กล้าแสดงออก ในทางตรงกันข้าม มารดาที่มีบุคลิกอารมณ์ดี ร่าเริง มีมนุษยสัมพันธ์ดี เด็กในครอบครัวมีลักษณะร่าเริง ข่างพูด กล้าแสดงออก

2.5 การมีเด็กวัยเดียวกันหรือเพศเดียวกันอยู่ในบริเวณบ้าน สรุปได้ว่า ในครอบครัวที่มีเด็กวัยเดียวกันและมารดาเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการเล่นกับเพื่อนนั้น เด็กได้เรียนรู้ทักษะการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ส่งผลต่อบุคลิกที่ดีของเด็ก ส่วนในครอบครัวที่เด็กไม่มีโอกาสมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กวัยเดียวกัน เด็กมักแสดงออกทางบุคลิกภาพที่อ่อนแอ ไม่กล้าแสดงออก มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นยาก

อภิปรายผล

1. การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เป็นลักษณะทั่วไป

1.1 การหาเลี้ยงครอบครัว

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่า มารดาส่วนใหญ่ได้พาบุตรของตนกลับไปอยู่ร่วมกับครอบครัวเดิมซึ่งอาจมีทั้งพ่อ แม่ พี่ น้อง ตลอดจนญาติผู้ใหญ่อื่นๆ และสามี หรือภรรยา และลูกของพี่หรือน้อง การทำเช่นนี้ช่วยลดภาระให้แก่มารดาในเรื่องการหาเลี้ยงครอบครัวได้มาก ทั้งในค่าใช้จ่ายส่วนที่เป็นค่าที่พักอาศัย ค่าอาหาร ค่าเครื่องใช้อุปโภค บริโภคต่างๆ รวมทั้งค่าจ้างคนเลี้ยงเด็กขณะที่มารดาไปทำงาน นอกจากนี้ครอบครัวที่สามีมีความรับผิดชอบได้ละมเก็บหอมรอมริบไว้อย่างสม่ำเสมอ เมื่อถึงแก่กรรม ภรรยาและลูกก็ไม่เดือดร้อน ทำให้ไม่ต้องประสบปัญหาการหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งกระทบกระเทือนต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยตรง จึงเห็นได้ชัดว่า ปัญหาการหาเลี้ยงครอบครัวเมื่อครอบครัวเกิดการหย่าร้างหรือสามีถึงแก่กรรมเป็นเรื่องที่สามารถป้องกันหรือแก้ปัญหาได้ในสังคมไทย และควรมีการดูแลให้เป็นไปอย่างเหมาะสมตั้งแต่ต้นเพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนแก่เด็กในภายหลัง

1.2 การพัฒนาด้านร่างกาย

จากผลการวิจัยพบว่า เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกายเหมาะสมกับอายุของเด็ก ทั้งนี้เนื่องจาก มารดา ผู้ใหญ่ในครอบครัวและโรงเรียน มีบทบาทสำคัญในการจัดเตรียมอาหารที่มีประโยชน์ประเภทต่างๆ เช่น อาหารประเภทเนื้อสัตว์ ข้าวและแป้ง ผักและผลไม้ รวมทั้งอาหารเสริม อาหารว่างระหว่างมื้อและเครื่องดื่มที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย จึงทำให้เด็กได้รับสารอาหารเพียงพอในการเจริญเติบโตและเสริมสร้างอวัยวะต่างๆของร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่ง วราภรณ์ รัทวิชัย (2535) ได้กล่าวถึง เด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี เป็นวัยที่มีความต้องการอาหารถูกสัดส่วนและปริมาณเพียงพอ ซึ่งทำให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่ เซลล์ร่างกายและเซลล์สมองของเด็กจะมีการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากความแข็งแรงของเด็กจะเป็นพื้นฐานในการเจริญเติบโต ตลอดจนความพร้อมทางด้านอารมณ์ การเข้าสังคม และความคิดสติปัญญา

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า มารดาเน้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยการฝึกให้เด็กรู้จักการช่วยเหลือและพึ่งตนเองให้เร็วที่สุด เนื่องจากมารดาในทุกครอบครัวต้องมีภาระหน้าที่ในการทำงานประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองและสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นเวลาสำหรับดูแลเอาใจใส่บุตรอย่างใกล้ชิดจึงมีไม่มากนัก การฝึกให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองในบางเรื่อง เช่น การรับประทานอาหาร การรักษาความสะอาดส่วนต่างๆของร่างกาย การแต่งกาย การออกกำลังกาย ฯลฯ จึงเป็นการแบ่งเบาภาระส่วนหนึ่งของมารดา การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) ได้กล่าวว่า เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากผู้เลี้ยงดู ทำให้เด็กช่วยตัวเองได้เร็วและไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น มากและนานเกินไป

ในทางตรงกันข้าม การอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวที่มีมารดาคนเดียวนั้น มารดาบางคนให้การช่วยเหลือเด็กมากเกินไป ทั้งนี้พบในมารดา 2 ครอบครัว คือ มารดาที่มีอายุน้อย และมารดาที่เลี้ยงลูกตามลำพังไม่มีบุคคลอื่นช่วยเหลือ เป็นผลให้เด็กมีนิสัยดื้อรั้น เกียจคร้าน ลอดคโล่งกับ ธีรภาพ ภูลอนันท์ (2535) ได้กล่าวถึง ครอบครัวที่ผู้ใหญ่ช่วยเหลือเด็กทุกอย่างนั้น มักทำให้ลูกกลายเป็นเด็กไม่รู้จักโต คิดนิสัยไม่อยากช่วยตัวเอง เกียจคร้าน ไม่มีความรับผิดชอบ เวลาทำสิ่งต่างๆ ต้องมีคนคอยชี้แนะ แสดงถึงความไม่เป็นตัวของตัวเอง

ผลการวิจัยยังพบอีกว่า มารดาให้เด็กได้ออกกำลังกายโดยการเล่น ลักษณะการเล่นของเด็กนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความปลอดภัย และวัสดุของเล่นที่ทำได้ ของเล่นที่เด็กได้เล่นเป็นของเล่นราคาถูกหาซื้อได้ง่าย ของเล่นที่แถมจากขนมถุงกรอบ ของเล่นจากเศษวัสดุ และของเล่นทันสมัย เช่น วิทยุไอเกม เกมกด ซึ่งสื่อและของเล่นของเด็กที่พบมักเน้นความสนุกสนานเพลิดเพลินมากกว่าประโยชน์ทางด้านการพัฒนาร่างกายและสติปัญญา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีความจำกัด และเด็กยังไม่รู้จักระวังรักษาของของเล่นหรือหลังจากเด็กเล่นแล้ว

1.3 การพัฒนาด้านอารมณ์จิตใจและคุณธรรม

จากผลการวิจัยพบว่า เด็กในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว ลักษณะการแสดงออกทางอารมณ์ของเด็กมีการแสดงออกอย่างเปิดเผย เช่น การแสดงความรักและผูกพันกับมารดา ผู้ใหญ่ใกล้ชิด และบุคคลอื่นที่ให้ความรักความเอาใจใส่ต่อตนเอง ความรักและผูกพันของเด็กกับบุคคลอื่นเกิดขึ้นยากและเมื่อเกิดขึ้นแล้วเด็กให้ความสนิทสนมและให้ความรักกับบุคคลนั้นอย่างมาก เด็กบางคนมีการแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของมารดา ซึ่งสอดคล้องกับที่ ทิศนา ขัมมณี และคณะ (2536) ได้กล่าวไว้ว่า อารมณ์ของเด็กเกิดจาก ความใกล้ชิด การจับอาบอารมณ์ และประสบการณ์ ที่เด็กได้รับจากการอบรมเลี้ยงดูของมารดาและผู้ใหญ่ในครอบครัวเพื่อพัฒนาเป็นลักษณะนิสัยของเด็กลักษณะพฤติกรรมทางอารมณ์ที่เด็กแสดงออกไป ปงบอกถึงลักษณะตามธรรมชาติที่เป็นไปตามวัยของเด็ก หรือปงถึงปัญหาบางอย่างของเด็กที่ต้องแก้ไข การดูแลส่งเสริมให้เด็กมีอารมณ์ดียังส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กด้วย

ผลการวิจัยยังพบว่า เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวมักได้รับความสนใจเอาใจใส่และดูแลอย่างใกล้ชิดจากมารดาและผู้ใหญ่ เนื่องจากเป็นเด็กคนเดียวในครอบครัว จึงได้รับการตามใจในเรื่องต่างๆ ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยไม่มีบุคคลอื่นมาแย่งปันทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนสำคัญมากที่สุดสำหรับมารดาและบุคคลในครอบครัว จากการทำเป็นเด็กคนเดียวในครอบครัวทำให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมบางอย่าง เช่น ความเห็นแก่ตัว , ความไม่มีน้ำใจ , ไม่รู้จักการเอื้อเฟื้อแย่งปันผู้อื่น , ไม่กล้าแสดงออก , ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับที่ บุนผา จุชรตันปรีชา (2532) ได้กล่าวไว้ว่า ครอบครัวที่ผู้ใหญ่อยุ่ประคบประหงมดูแลเด็กและ

เป็นห่วงเป็นใยเด็กทุกด้าน ทำให้เด็กเห็นแก่ตัว สนใจแต่ตนเอง ขาดความรับผิดชอบ อดทนน้อย ขาดความคิดริเริ่มและไม่กล้าตัดสินใจ

1.4 การพัฒนาด้านสังคมและบุคลิกภาพ

จากผลการวิจัยพบว่า มารดา ผู้ใหญ่ในครอบครัว และโรงเรียนมีบทบาทในการฝึกให้เด็กรู้จักการแสดงความรัก ทักทาย และใช้คำพูดที่สุภาพกับบุคคลอื่น ทั้งนี้การแสดงออกถึงมารยาททางสังคมของเด็กขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสังคมที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่ง สุพัตรา สุภาพ (2518) ได้อธิบายว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันแห่งแรกที่ได้ให้การอบรมด้านจิตใจแก่เด็กตลอดมา อุปนิสัยส่วนตัวของเด็กหรืออารมณ์ของเด็กได้เริ่มมีมาจากที่บ้าน เด็กจะเป็นผู้มีความคิด ความรู้สึก มีมารยาท หรือมีการวางตัวอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ การอบรมทางบ้าน และสิ่งแวดล้อมทางบ้าน นอกจากนี้ สุรางค์ จันทรเฒ (2524) ได้กล่าวถึง ลักษณะของบุคลิกภาพของเด็กที่จะช่วยให้เด็กอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข คือ ความสุภาพเรียบร้อยทั้งกิริยาและมารยาท ตลอดจนวาจาที่แสดงออก เพราะความสุภาพเรียบร้อยเป็นเสน่ห์แก่ผู้พบเห็นทำให้ผู้อื่นอยากรู้จักและพูดจาด้วย

นอกจากนี้ยังค้นพบว่า มารดาเน้นให้เด็กรู้จักการประหยัดและใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสมกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ซึ่งการใช้จ่ายเงินของเด็กนั้นจะตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายมากที่สุด เช่น อาหาร ขนมคบเคี้ยว ท็อฟฟี่ น้ำอัดลม ซึ่งมีผลต่อสุขภาพปากและฟันของเด็ก

เด็กวัยอนุบาลจากครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวนั้น มีโอกาสพัฒนาตนเองทางสังคมและการปรับตัวในการเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนและบุคคลอื่นน้อย เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่เป็นที่รักและห่วงใยของผู้ใหญ่ในครอบครัว โดยเฉพาะบ้านที่มีเด็กเป็นสมาชิกในบ้านเพียงคนเดียว เด็กมักได้รับการทะนุถนอมและถูกจำกัดตนเองในการมีสังคมกับกลุ่มเพื่อนหรือบุคคลอื่น การดำเนินชีวิตของเด็กส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของมารดาและผู้ใหญ่ที่เป็นสมาชิกในครอบครัว ซึ่งวาสนา क्रमณี (2516) ได้สรุปไว้ว่า เด็กในครอบครัวที่ขาดพ่อ นั้น มักพบว่าแม่จะเลี้ยงดูในลักษณะพึ่งคนอื่นเสมอ และมักได้รับการเอาใจใส่มากเกินไป ดังนั้นสังคมของเด็กจึงจำกัดอยู่แต่ในบ้านและโรงเรียน นอกจากนี้เด็กบางคนที่อยู่ในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวนั้น มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นในโรงเรียน เด็กมีลักษณะการเล่นและเข้ากลุ่มกับเพื่อนยาก เด็กมักแยกตัวออกมาอยู่คนเดียว ในเรื่องนี้ สุนทร โคตรบรรเทา (2536) ได้กล่าวถึงว่า ลูก

ที่อยู่บ้านที่มีพ่อ หรือแม่คนเดียวมักจะประสบปัญหาในโรงเรียนและเด็กต้องการความช่วยเหลือและเอาใจใส่จากโรงเรียนมาก

การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กนั้นเกิดจากการสังเกตและเลียนแบบมารดา ผู้ใหญ่ใกล้ชิด และเลียนแบบครูเพื่อน ที่โรงเรียน รวมทั้งการเลียนแบบสิ่ง que เด็กได้รับรู้จากโทรทัศน์ เช่น คำพูด พฤติกรรมการแสดงออกบางอย่าง เพราะช่วงวัยอนุบาลนี้เด็กเลียนแบบเพื่อพัฒนาเป็นบุคลิกภาพของตนเอง ซึ่งเด็กส่วนใหญ่ในครอบครัวกรณีศึกษามีลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความผูกพันกับมารดาซึ่งเรียกว่า " ติดแม่ " คือไม่ยอมไปไหนโดยปราศจากมารดา และเด็กผู้ชายบางคนแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดจากมารดา ซึ่งสอดคล้องกับทิลลิตา ซิวะลรี (2531) ได้กล่าวไว้ว่า ครอบครัวที่ขาดพ่อนั้น ไม่ว่าจะเนื่องจากพ่อตาย หรือจากการหย่าร้าง เด็กผู้ชายมีโอกาสเลียนแบบแม่ และบ่อยครั้งแม่ก็ดึงเอาลูกติดตัวไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา หรือเพื่อช่วยงานบ้าน เด็กชายกับแม่จะมีความใกล้ชิดกันเป็นพิเศษ เด็กเป็นลูกติดแม่ ถ้าเขามีปัญหาผู้ที่แก้ไขให้เขา คือ แม่ ซึ่งผลจากการเลี้ยงดูนี้อาจทำให้ เด็กชายมีโอกาสพฤติกรรมทำทางเป็นผู้หญิงได้

1.5 การพัฒนาด้านสติปัญญา

จากผลการวิจัยพบว่า มารดาในครอบครัวที่หย่าร้าง แยกแยก หรือตายจากนั้น มารดามีความรู้และปฏิบัติตนในการพัฒนาด้านสติปัญญาน้อยมาก เนื่องจากมารดามีต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัวให้มีรายได้ในการใช้จ่ายอย่างประหยัด และมารดามีการศึกษาระดับปานกลาง รวมทั้งไม่มีความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก มารดาใช้วิธีการเลี้ยงดูเด็กจากการประสบการณ์ที่ตนได้รับการเลี้ยงดูมาจากพ่อและแม่ มารดาและบุคคลในครอบครัวใช้วิธีการสนทนาตอบคำถามข้อสงสัย และให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆด้วยตนเองทั้งโดยการเล่นและการดูโทรทัศน์ มารดาไม่เห็นความสำคัญของสื่อและอุปกรณ์ที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก มารดาไม่เห็นว่าการเล่นเป็นผลให้เกิดความเสียหาย ,ความเบื่อครุ่นและสิ้นเปลือง เช่น ของเล่นพัง ,เกิดบาดแผล ฯลฯ ดังนั้นมารดาจึงปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของโรงเรียนในการอบรมสั่งสอนให้ ความรู้และแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) ได้กล่าวว่า บิดา และมารดาที่มีระดับเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาต่ำ มักมีลักษณะการอบรมเลี้ยงดูให้แก่โรงเรียน ด้วยเข้าใจว่า ครูและโรงเรียน สามารถจะเข้ามารับภาระในการอบรมปมนิสัยเด็กแทนตนและทำได้ดีกว่าตนเอง

2. แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีลักษณะเฉพาะอันเนื่องมาจากการเป็นครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว

ลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดของครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว คือ การที่มารดาพาบุตรกลับมาอยู่ในครอบครัวเดิมของพ่อแม่ ทำให้มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย โดยสมาชิกอื่นๆในครอบครัวมีส่วนในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบว่า แตกต่างจากครอบครัวของชาวตะวันตก ผู้วิจัยพบว่า จากการศึกษารรณคดีที่เกี่ยวข้องในประเทศตะวันตกแทบไม่มีลักษณะเช่นนี้ในงานวิจัยหรือหนังสือต่าง ๆ ทำให้ได้ความรู้ใหม่ที่สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของสังคมตะวันออก โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ได้แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของเครือญาติที่ช่วยลดภาระในครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียว จึงควรมีการศึกษาต่อไปถึงประโยชน์ของครอบครัวขยายอย่างจริงจังเพื่อนำมาใช้ในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีมารดาเป็นผู้ปกครองคนเดียวต่อไป

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีบางครอบครัวที่มีมารดาแยกออกมาอยู่ตามลำพัง ทำให้ขาดคนช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เด็กขาดตัวแบบเพศชาย และความผูกพันรักใคร่มีน้อย รวมทั้งเวลาที่มารดาต้องไปประกอบอาชีพ เด็กจะขาดคนดูแล ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยที่ช่วยแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการทดแทนสิ่งต่างๆ ที่เด็กกลุ่มนี้ขาดไป เช่น การมีตัวแบบเป็นครูผู้ชายหรือบุคคลที่เด็กชื่นชมจาก โทรทัศน์ ดังนั้นครอบครัวเดี่ยวควรใช้ประโยชน์จากโทรทัศน์เข้ามาช่วยเหลือในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอีกทางหนึ่ง และในทางกลับกัน ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ควรตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้และช่วยส่งเสริมในส่วนของตนด้วย

3. ปัจจัยที่มีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว

จากผลการวิจัยพบว่า ในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว นั้น มารดามีบทบาทและทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่ของลูก คือ การประกอบอาชีพเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็กในด้านต่างๆ และการดูแลจัดการภายในบ้าน เมื่อมารดาต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกันจึงทำให้ส่งผลกระทบต่อลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจในครอบครัว อาชีพ บุคลิกภาพ และสมาชิกในครอบครัว ส่งผลต่อการเลี้ยงดูเด็ก ดังนี้

มารดาที่มีรายได้สูง สามารถให้ความสะดวกสบายกับเด็กในเรื่องต่างๆ เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้จ่าย มากกว่ามารดาที่มีรายได้ต่ำ

มารดาที่ประกอบอาชีพค้าขายอยู่กับบ้านมีเวลาอยู่กับบุตรมากกว่ามารดาที่มีอาชีพนอกบ้าน แต่มักไม่ให้ความสำคัญในการดูแลและเอาใจใส่กับเด็กเท่าที่ควร ตรงกันข้ามกับมารดาที่ประกอบอาชีพนอกบ้าน ซึ่งมีเวลาให้บุตรเฉพาะวันหยุดได้ให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลและเอาใจใส่เด็กอย่างใกล้ชิดมากกว่า

บุคลิกภาพของมารดาที่แตกต่างกันส่งผลให้บุตรมีบุคลิกภาพต่างกันด้วย

เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกและเครือญาติหลายคน ได้รับการดูแลอบรมสั่งสอนอย่างใกล้ชิด ได้เรียนรู้ลักษณะนิสัยบางอย่างและพัฒนาบทบาททางเพศอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีพัฒนาการด้านต่างๆ ดีกว่าเด็กที่อยู่ในครอบครัวคนเดียว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนของมารดา ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กในการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านอารมณ์จิตใจและคุณธรรม ด้านสังคมและบุคลิกภาพ ด้านสติปัญญา เพื่อให้ครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียวมีความรู้ในเรื่องการดูแลและอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ดี
2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวที่มีผู้ปกครองคนเดียว ในแบบอื่น เช่น บุตรได้รับการเลี้ยงดูโดยบิดา หรือบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บิดาหรือมารดา เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย